

Міністерство оборони України
Головне управління морально-психологічного
забезпечення ЗС України
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
Національна академія педагогічних наук України
Інститут психології імені Г.С. Костюка

**Філософсько-соціологічні
та психолого-педагогічні проблеми
підготовки особистості до виконання
завдань в особливих умовах**

**Матеріали науково-практичної конференції
31 жовтня 2019 року**

м. Київ

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
Головне управління морально-психологічного
забезпечення Збройних Сил України
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
Національна академія педагогічних наук України
Інститут психології імені Г.С. Костюка

ФІЛОСОФСЬКО-СОЦІОЛОГІЧНІ
ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ
ОСОБИСТОСТІ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ
В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Матеріали науково-практичної конференції
31 жовтня 2019 року

Київ – 2019

УДК: 159.9.(355).1

Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах (Київ, 31 жовтня 2019 р.) / Міністерство оборони України, Національний університет оборони України імені Івана Черняховського. – К. : НУОУ, 2019. – 317 с.

До збірника увійшли тези доповідей, що містять теоретичні та практичні результати наукових досліджень і розробок учасників науково-практичної конференції, присвячені проблемам підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах психологічної допомоги, соціальної та медико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції - операції об'єднаних сил

Редакційна колегія:

Осьодло Василь Ілліч

начальник гуманітарного інституту НУОУ імені Івана Черняховського, доктор психологічних наук, професор, полковник, (голова редакційної колегії).

Хміляр Олег Федорович

начальник кафедри суспільних наук НУОУ імені Івана Черняховського, доктор психологічних наук, доцент, полковник (заступник голови редакційної колегії).

Ковальчук Олександр Петрович

заступник начальника кафедри суспільних наук НУОУ імені Івана Черняховського, кандидат психологічних наук, полковник.

Богайчук Вадим Жоржевич

доцент кафедри суспільних наук НУОУ імені Івана Черняховського, кандидат політичних наук, доцент (відповідальний редактор і упорядник).

Москальов Ігорь Олександрович

ад'юнкту кафедри суспільних наук НУОУ імені Івана Черняховського

Збройних Сил України як складової світової та європейської систем безпеки зумовлюють необхідність упровадження нової парадигми військової освіти – парадигми спрямованої на формування особистості військового керівника. Першими кроками на цьому шляху повинні стати: гуманітаризація військової освіти і доведення обсягу гуманітарної та соціально-економічної підготовки до стандартів підготовки офіцерських кадрів в арміях провідних країн світу.

Література: 1. Варій М. Підготовка курсантів до управлінської діяльності // Військо України . – 1996. – № 7–8. – С. 7–10. 2. Гончаренко О.Л. Західна парадигма формування особистості військового професіонала (соціально-філософський аналіз) : Автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03. – Харків, 2008. – 20 с. 3. Квіткін П.В., Ребрій І.М. Соціальна відповідальність у системі якостей особистості військового професіонала / Дев'ята наукова конференція Харківського університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба “Новітні технології – для захисту повітряного простору” : тези доповідей, 17-18 квітня 2013 року. – Х. : ХУПС ім. І. Кожедуба, 2013. – С. 368. 4. Квіткін П.В. Особистість сучасного військового керівника: формування у навчально-виховному процесі вищих військових навчальних закладів / Актуальні проблеми становлення особистості професіонала в ризиконебезпечних професіях // Матеріали Третьої Все армійської науково-практичної конференції [“Актуальні проблеми становлення особистості професіонала в ризиконебезпечних професіях”], (Київ 26 травня 2011 р.) / Мін-во оборони України, Національний університет оборони України. – К.: НУОУ, 2011. – С. 104-106. 5. Інноваційний розвиток вищої військової освіти України : досвід, тенденції, перспективи, особливості підготовки військових льотчиків [монографія]. – Харків : Цифрова друкарня № 1, 2012. – 456 с. 6. Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України: Наказ МО України від 20.07.2015 р. № 346. 7. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 р. № 896. 8. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. 9. Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України : Наказ МО України від 20.07.2015 р. № 346. 10. Про вдосконалення підготовки офіцерських кадрів тактичного рівня та сержантського (старшинського) складу у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів : Наказ МО України від 25.04.2016 р. № 216.

Кердивар В.

ДЕРЖАВА, ЯК ГАРАНТ БЕЗПЕКИ ГРОМАДЯН: ПІДТРИМКА ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Виникнення в Україні у 2014 році нового соціального феномену – внутрішньо переміщених осіб, викликаного неочікуваними для країни подіями, що пов'язані з анексією Криму та війною на сході держави, зумовило пошук шляхів для ефективного регулювання системи захисту, допомоги і підтримки ВПО, як на рівні держави загалом, так і у практичній діяльності державних структур.

Визначаючи внутрішньо переміщених осіб як особливий об'єкт соціальної та психологічної роботи, можна говорити про те що внаслідок зміни соціального та культурного середовища життєдіяльності дана нова для державних служб категорія осіб потребувала досконалого вивчення їх проблем та потреб, законодавчого закріплення їх статусу та нормативно-правової бази соціальної роботи з ними. А, отже, поява цього нового соціального феномену, до якого не були готові ані держава

загалом, ані державні служби зокрема, стала викликом для України і потребувала негайного розв'язання. Першим державним документом на шляху вирішення окресленої проблеми став Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», прийнятий 20 жовтня 2014 року, у якому вперше було визначено, хто і за яких умов може отримати статус внутрішньо переміщеної особи (ВПО): «1. Особи або групи осіб, які були змушені покинути або залишити свої будинки чи місця звичайного проживання, зокрема, в результаті або задля уникнення наслідків збройного конфлікту, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або викликаних діяльністю людини лих, і які не перетинали визнаних міжнародною спільнотою державних кордонів; 2. Громадяни України, які постійно проживають на території України, яких змусили або які самостійно покинули своє місце проживання, у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [1].

Закон передбачає забезпечення належних умов соціальної адаптації, тимчасового житла, сприяння у працевлаштуванні, продовженні здобуття освіти, сприяння можливості отримання гуманітарної, благодійної допомоги, в тому числі з боку міжнародних установ, організацій, країн.

Щодо організації соціальної роботи з сім'ями ВПО, то дана категорія осіб підпадала лише під статус сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. У цій ситуації соціальні служби керувалися Порядком взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах. При цьому весь комплекс соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами спрямований був на їх успішну інтеграцію та адаптацію до нових умов життєдіяльності у приймаючих громадах.

Незважаючи на всі спроби з боку української влади за партнерської допомоги інших країн і гуманітарних організацій, на сьогодні інтеграція внутрішньо переміщених осіб на території України зіштовхується з цілою низкою проблем, які й досі повною мірою не врегульовані. Адже, не зважаючи на усі гарантовані державою види допомоги, внутрішні переселенці не завжди можуть самостійно вирішити свої проблеми щодо розміщення, пошуку роботи на новому місці, відновлення соціально схвальних способів життєдіяльності. До того ж немало з них потребують не лише матеріальної, а й юридичної, соціально-педагогічної та психологічної допомоги, створення сприятливих умов для успішної соціальної адаптації.

Науковці у роботі з мігрантами, зокрема й вимушеними переселенцями, наголошують на урахуванні трьох головних сфер життя людини, через які відбувається її адаптація, пристосування до нових умов життєдіяльності: природно-антропологічної, агентно-професійної, духовно-культурної [2, с. 36, 38-39].

Оскільки природно-антропологічна сфера пов'язана з домівкою, природою, системою побутового обслуговування, переселенцю необхідна допомога насамперед у створенні нової ідентичності на новому місці.

Агентно-професійна сфера покликана забезпечити професійну адаптацію завдяки отриманню місця роботи, конкурентоспроможних якостей, їх репрезентації на ринку праці, збереженню трудової практики за фахом.

Духовно-культурна сфера передбачає підтримку духовних і культурних цінностей особистості. Тому найголовнішим завданням для державних працівників є допомога у відновленні та задоволенні духовних, соціокультурних потреб внутрішньо переміщених осіб. У взаємодії усі ці сфери сприяють зміцненню та активізації адаптаційного потенціалу особистості, запобіганню негативних впливів на неї, забезпечують охорону та захист її прав. Отже, урахування проблем та потреб ВПО, виступає відправною точкою у змісті та специфіці роботи з ними у приймаючих місцевих громадах.

Виходячи з результатів дослідження «Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні та послуг для них», яке проводилося у січні 2015 р. МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я», першочерговими потребами цієї категорії осіб були: фінансова (потреба у працевлаштуванні) – 69,5%; гуманітарна (їжа та одяг) – 65,7%; житлова – 62,8%; медична – 49,8%; соціальна – 13,5%; психологічна – 11%; юридична – 11%; культурна – 7,3%; політична – 6,2%. Відповіді вимушених переселенців щодо їхніх потреб, які задовольняються на низькому або недостатньому рівні, розподілилися таким чином: фінансова (працевлаштування) – 45%; житлова – 41,2%; гуманітарна (їжа, одяг) – 34,5%; медична – 28,3%; соціальна (участь у житті громади, толерантне ставлення з боку громадян, рівний доступ до благ і можливостей у соціумі) – 17%; політична (участь у політичному житті держави, прийнятті рішень, законотворчій діяльності) – 14,2%; юридична (захист прав, представництво інтересів у суді, юридичні консультації) – 13,4%; психологічна та культурна – по 9,7% [3]. У ситуації невизначеності і неясності, навіть стосовно найближчих перспектив, для внутрішньо переміщених осіб найбільш актуальною проблемою було пошук своєрідного балансу між адаптаційною стратегією виживання та установкою на активні дії з метою повноцінної участі в трудовій діяльності. Однак напруга на місцевих ринках праці через істотне збільшення пропозиції робочої сили за рахунок вимушених переселенців не дає можливостей задоволення цієї потреби. Так, за результатами соціологічного дослідження «Оцінка потреб внутрішньо переміщених жінок та осіб похилого віку в Україні» [4], допомоги від державних органів у працевлаштуванні після переїзду потребували 40,8% респондентів, а отримали її лише 13,3%.

До основних проблем вимушених переселенців, пов'язаних з матеріально-побутовим забезпеченням, приєднувалися ще й психологічні проблеми, які стосуються прив'язаності до рідного краю та небажанням покидати власну домівку, відсутністю можливості займатися улюбленою справою та вільно розпоряджатися індивідуальною свободою. Далеко не останню роль відіграє тут і специфіка налаштованості приймаючої громади щодо ВПО. Тобто це те коло проблем, яке суттєво впливає на процес соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб до нових умов життєдіяльності.

У складній ситуації опиняються діти. Перебування в зоні воєнних дій, втрата батьків, чуже оточення є психотравмуючими факторами, ситуаціями підвищеного ризику виникнення реакції дезадаптації, що вимагає невідкладної соціально-психологічної та медичної допомоги цим дітям. Створення у дитини почуття захищеності, психологічного комфорту, виявлення її потенційних фізичних та психічних ресурсів, активізація адаптаційного потенціалу, пред'явлення вимог, які співвідносяться з її можливостями, – найважливіший вектор роботи з попередження

реакції дезадаптації у дітей.

Усі окреслені проблеми, з якими стикаються вимушені переселенці, дуже різноманітні, як за масштабами (загальнодержавні, пов'язані насамперед з діяльністю законодавчої і виконавчої гілок влади; місцеві – пов'язані з діяльністю органів місцевого самоврядування; індивідуальні – що зумовлені особливостями індивідуальної адаптації та сприйняття серед місцевого населення), так і за змістом (економічні, соціально-побутові, психологічні, гуманітарно-культурні тощо).

А, отже, з одного боку, їх вирішення має носити комплексний характер, оскільки позитивні зміни навіть в одному напрямі можуть вплинути на загальну картину й навпаки, а з іншого – у роботі з даною категорією осіб важливо враховувати усі чинники, які впливають на процес індивідуальної соціальної адаптації ВПО.

Сьогодні на державному рівні організовано систему допомоги ВПО, як особливій категорії населення. Але, як свідчить практика та інформація ЗМІ, через те, що у свій час українська держава виявилася неготовою до вирішення подібної проблеми, оскільки активізувалась вона несподівано, та й досвіду подолання й налагодження кризової ситуації такого рівня наша країна ще не мала, здійснення цієї діяльності з боку соціальних служб тільки починає налагоджуватися. Не останню роль у гальмуванні даного процесу, як зауважують самі фахівці, відіграє обмежена чисельність працівників соціальних служб та відсутність у них професійного досвіду роботи саме з ВПО. Але можемо зазначити, що різноманітні міжнародні організації активно беруть участь у наданні допомоги Україні: представництво ООН, ПРООН, співробітники різних програм Міжнародного комітету Червоного Хреста. Світова громадськість не залишає нашу країну та окремих її громадян, зокрема переселенців зі сходу та Криму, наодинці з важкими проблемами, надають їм фінансову допомогу, готові розпочати надання конкретної адресної допомоги. Тому варто здійснювати координацію діяльності з вирішення даної проблеми на всіх рівнях.

Література: 1. Закон України від 22.11.2014 № 4490а-1 «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [Електронний ресурс] : Верховна Рада України. – Режим доступу: . 2. Акмалова А.А., Капицын В.М. Социальная работа с мигрантами и беженцами: [Учеб. пособие] / А.А. Акмалова, В.М. Капицын ; [Отв. ред. П.Д. Павленко]. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 220 с. – (Высшее образование). 3. Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні та послуг для них [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 15/Doslidzhennya_VPO_LHSI2015.pdf. Назва з екрану. 4. Оцінка потреб внутрішньо переміщених жінок та осіб похилого віку в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : isr.org.ua/news/104.html

Керницький О.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ КОМАНДИРІВ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБОВОГО СКЛАДУ: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ, ТАКТИКИ

Потужний комплексний вплив стрес-факторів від збройної агресії та «гібридної війни» Росії на учасників операції об'єднаних сил сьогодні актуалізує важливу теоретико-прикладну проблему збереження психічного здоров'я особового складу.